

ОД МЕДИТЕРАНА ДО АВГАНИСТАНА²

Односи НАТО и Русије у регији Блиског истока

Abstract

Russian policy in the Middle east can be measured in centuries, while NATO presence in decades. Yet, NATO as an expression of the Western domination continues British heritage in the region countering Moscow and influence of other big powers. Afghanistan because of its geostrategic position and peculiarity of the historical moment is a territory of high importance for the control of Iran, Pakistan/India, Central Asia/Russia and partially of China.. The author divided paper in four chapters and conclusion. First chapter explains the problem of research. Second chapter presents history of NATO policies and initiatives in the region and in regard at the international context. Third chapter is overview of NATO initiatives and missions in the region with the emphasis on the ISAF mission in Afghanistan, its problems and reasons behind. Fourth chapter deals with Russian – NATO relations in the region and particularly in Afghanistan. In the final chapter author offers synthetic understanding of the relations between Russian bear and NATO in the Middle East, their differing strategic aims, geostrategic importance of Afghanistan and finally obstacles for NATO to achieve the goals set by the western elites in this remote land.

Key words: NATO, Russia, Afghanistan, Middle East, Strategy, Talibans

Руска политика на Блиском истоку може се пратити током неколико stoleћа. Савремена Русија за разлику од историјског претходника (СССР) не граничи се са регијом Блиског истока. Истина, та раздаљина на Кавказу је готово незнатна. Без обзира на промену граница политичко вођство у Москви по инерцији је наставило тамо где је стао СССР 1991. Русија је тада фактички п/остала партнер са свега две државе у овој регији Сиријом и Ираном.³

Међутим, од средине деведесетих година 20. века и поготову од 2000. године, руска дипломатија, са њом војни комплекс и енергетске корпорације, развијају свестраније везе са партнерима од Алжира до Ирана.

¹ Мр Слободан Јанковић, истраживач-приправник у Институту за међународну политику и привреду, Београд.

² Рад је реализован у оквиру пројекта „Србија и савремени свет: перспективе и путеви учвршћивања спољнополитичког, безбедносног и спољноекономског положаја Србије у савременим процесима у међународној заједници“, Министарства науке и технолошког развоја Републике Србије, бр. 149002Д, за период 2006–2010. године.

³ Види више у: Слободан Јанковић, „Основни елементи руске блискоисточне политике на почетку 21. века”, *Национални интерес*, бр. ½, год V, vol. 5, стр. 281-316.

Северноатлантски савез (НАТО), као једини војни (замишљен као одбрамбени) савез 90-их година 20. века, тражећи нову сврху, почео је експанзију у централној и источној Европи и истовремено утврђивао односе и са земљама Блиског истока. Званично најважнија мисија Алијансе на простору Већег Блиског истока постала је она у Авганистану. Русија је у тој земљи сарађивала и сарађује са НАТО савезом. Интереси Русије која учествује и у две организације које имају и безбедносни карактер (ОДКБ и ШОС) понекад су комплементарни а понекад сукобљени са интересима Северноатлантског савеза у ширем региону али и у земљи коју су пре три деценије окупирале совјетске трупе. У овом раду предочићемо историјат и улогу НАТО на Блиском истоку те у Авганистану посебно. Анализа односа Северноатлантског савеза и Русије на Блиском истоку, и поготову у земљи која је била последње уточиште Осаме бин Ладена, указује на шири однос највећег војног савеза данашњице и Руске Федерације.

Прво ће се укратко указати на политику НАТО а затим и на односе Руске Федерације и највећег војног савеза данашњице у овој регији.

Недостатак литературе на ову тему те мањи број истраживања о улози НАТО на Блиском истоку представља изазов али и отежава увид у тематику. Једини рад на тему до кога је аутор дошао јесте текст Роберта Фридмана који међусобне односе оцењује негативно. (Robert O. Freedman).⁴ О улози Русије у регији литературу сам наводио у ранијим чланцима.⁵

Ради постизања синтетичког одговора на питање односа ова два актера међународних односа у конкретном географском подручју, користимо индуктивну методу, без обзира на њене мане, потпомогнути студијом случаја — Авганистан.

НАТО на Блиском истоку

Након приступања Турске Северноатлантској уговорној организацији (НАТО) 1952. године, прво бављење ове организације регијом Блиског истока почиње 1960-их успостављањем *Радне групе стручњака за Блиски исток и Магроб*. Дакле, већ у првом структурисаном истраживању, регија је сагледана као културна целина — традиционалне земље Ислама, не и Пакистан, Индонезија, Малезија или Сахарске и подсахарске земље претежно настањене муслиманима. Касније је на политичком нивоу основана *Ad Hoc* група за Медитеран.⁶

Турска, једина азијска чланица Алијансе, стратешки је савезник Израела, кључног савезника САД у регији. Власт у Анкари деценијама је представљала брану ширењу утицаја СССР-а. Ипак, након промена 90-их и на почетку 21. века, када НАТО почиње ангажман у овом делу света, чланице алијансе често наступају у неформалним коалицијама или самостално, па тако и Турска формално није сарађивала са САД-ом у Ираку.

⁴ Robert O. Freedman, "Can Russia be a partner for NATO in the Middle East", in: Aurel Brown, NATO-RUSSIA Relations in the twenty-first century, London 2008, p. 6.

⁵ Idem;

⁶ F. Stephen Larrabee, Jerrold D. Green (and others), "NATO's Mediterranean Initiative Policy Issues and Dilemmas", RAND Monograph Report, RAND 1998, p. 45.

Важећи *Стратешки концепт алијансе* (одобрен током бомбардовања Србије и Црне Горе, 24. априла 1999. у Вашингтону) у више тачака предвиђа одржавање безбедности и стабилности у Евро-атлантској регији, без дефинисања самог региона. Један од најистакнутијих циљева је спречавање ширења оружја за масовно уништење. Нестабилност у регијама које се граниче са евро-атлантском и ризик од такозваног *преливајућег* (spillover) ефекта из ‘пропалих држава’ и кризних жаришта на земље чланице нови су повод за дејствовање Северноатлантске алијансе широм света па и у регији којом се бавимо.⁷ На овај начин, Алијанса као поприште свога деловања одређује цели свет. Прекид слободног протока „виталних ресурса” и неконтролисано кретање људи могу угрозити интересе чланица Алијансе (чл. 24). На самиту у Истанбулу 2004, одлучено је да НАТО појача присуство у једном од најтурбулентнијих региона: кроз а) тренирање ирачке војске, б) појачани ангажман у Авганистану, в) прерастање *Медитеранског дијалога* у партнерство и г) оснивање *Истанбулске иницијативе за сарадњу* (Istanbul Cooperation Initiative). Само место одржавања самита симболизовало је значајнији ангажман у регији ширег Блиског истока.⁸

Прва НАТО иницијатива за мултилатералну сарадњу у регији била је *Медитерански дијалог* (настао 1994. укључује седам земаља — Мауританију, Алжир, Мароко, Тунис, Египат, Израел и Јордан). Непрокламовани циљеви ове иницијативе били су пацификација ради стабилности Израела, кључног партнера САД и стварање коалиције око Вашингтона и западних држава. Није случајно да су две чланице овог форума — Египат и Јордан — једине арапске потписнице мировног споразума са Израелом. Остале чланице привремено су одобриле израелска трговинска представништва, која с времена на време обустављају рад због палестинско-израелских сукоба. Међутим, осим пацификације са Израелом није се одмакло даље од неколико састанака министара спољних послова и одбране.

Ширење НАТО настављено је почетком 21. века интеграцијом прибалтичких република и већине земаља од Пољске до Бугарске, међу којима је само једна држава прокламовала војну неутралност — Србија. У некада стоном граду РOMEЈСКОГ и ОТОМАНСКОГ царства на Босфору, 28. јуна 2004. усвојена је *Истанбулска иницијатива* (ICI) за сарадњу НАТО, по моделу *PfP*-а како је наведено у члану 3, тачка С, оснивачког документа.⁹ Имајући у виду да је проглашени циљ иницијативе (претенциозан или храбар) ширење стабилности и безбедности на Блиском истоку, у документу се наводи подржавање Четворке и изналажења решења израелско-арапског сукоба. ICI је прихваћена од стране четири мање арапске земље Персијског залива, које су изразиле неспремност да постигну интероперабилност — предуслов сарадње са савезом предвођеним Вашингтоном.¹⁰

⁷ *The Alliance's Strategic Concept*, article 20, NATO, Интернет, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en, скинуто: 24/09/2009.

⁸ “Istanbul Summit expands operations, strengthens partnerships, improves capabilities”, NATO, Интернет, <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/>, скинуто: 24/09/2009.

⁹ *Istanbul Cooperation Initiative*, 28 June 2004, Интернет, <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/docu-cooperation.htm>, скинуто: 28/04/2008.

¹⁰ Matteo Legrenzi, “Nato In The Gulf: Who Is Doing Whom A Favor?”, Интернет, http://findarticles.com/p/articles/mi_qa5400/is_200704/ai_n21284813/print, скинуто: 25/05/2007.

Од августа 2003. године НАТО је присутан, на источном рубу регије, у Авганистану, док су његове чланице у земљи од окупације 2001. године.¹¹ Учинак највећег међународног војног савеза у овој земљи може се укратко оценити кроз четири податка: један је да су коалиционе жртве у њему још 2008. биле бројније него у Ираку а 2009. је негативни тренд наставио са растом, не само због опадања броја страдалих у другој наведеној земљи; почасни вођ Талибана, Мула Умар, 18. новембра 2008. на понуђене преговоре изјавио да се у својој земљи безбедно осећа и да му није потребан председник (Карзаи) да му је гарантује. Трећи је да се и даље инсистира шаблонски на реизградњи или обнови инфраструктуре и институција у земљи која нити је имала инфраструктуру о којој се говори у документима, нити је икада имала институције какве би на Западу желели; председнички избори августа 2009, (за које су западни лидери говорили да су тест успеха мисије (окупације) у овој земљи) ‘успели’ су са 30 одсто изашлих, од којих је нешто више од половине гласало за Хамида Карзаја. Карзаја су УН и исти поменути лидери са Запада, Барак Обама, Ангела Меркел, Гордон Браун јавно позивали да одржи други круг због бројних неправилности и недостижања више од половине гласова од 30 одсто изашлих (*sic!*), а затим га убедили да се други круг не одржи!¹²

Медитерански дијалог требало је да обухвати простор јужно и југоисточно од Европе и Турске покривене НАТО кишобраном. *Истанбулска иницијатива* просторно се наставља и треба да обухвати земље Персијског залива. На самом истоку, шире схваћеног региона, у Авганистану, одвија се најважнија акција савеза у 21. веку. Ирак, чија је судбина неизвесна а резултати окупације делују необећавајуће за САД и коалицију вољних, те Иран, Судан и Либија, велике су (географски) земље региона које нису у партнерским односима са Алијансом.¹³ И поред добрих односа са многим земљама у регији, мисија НАТО у Авганистану, физички је одсечена од најближе земље чланице. Ова земља нема излаз на море а представља геостратешко чвориште између постсовјетског простора, Кине и индијског подконтинента, као и регионалног изазивача Америке, Ирана. Отуда и значај ове територије, као и Ирака који представља везу између Кавказа и Персијског залива и раздваја Турску и Иран, две најмоћније неарапске земље регије.

Мисије НАТО у регији су 1) *International Security Assistance Force (ISAF)* у Авганистану; 2) *NATO Training Assistance Implementation Mission in Iraq (NTM-I)*; 3) *Operation Active Endeavour (OAE)* у источном Медитерану; 4) Борба против пиратерије.¹⁴ У Алијанси је на предлог САД дискутовано о мисији у Либану али ова мисија није реализована због сумњи у њену неутралност у погледу арапско-израелског сукоба.

¹¹ *NATO's role in Afghanistan*, NATO, Internet, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_8189.htm, retrieved on 05/09/2009.

¹² “Afghanistan Runoff Election Called Off”, Интернет, <http://www.cbsnews.com/stories/2009/11/02/world/main5490486.shtml> Nov. 2, 2009.

¹³ Окупационе војске повукле су се из ирачких градова 30. јуна 2009. а локална влада је критички расположена према политици Беле куће. Зато окупација Ирака, замишљена као први корак у демократизацији *Већег Блиског истока* у смислу ширења америчких вредности и утврђивања америчког присуства у региону, не доноси резултате пројектоване на западној обали Атлантика.

¹⁴ *NATO Operations*, Интернет, <http://uknato.fco.gov.uk/en/uk-in-nato/nato-operations/>, скинуто: 28/09/2009.

САД као највећа и најмоћнија чланица НАТО има водећу улогу у овом савезу који данас броји 28 чланица (након прикључења Хрватске и Албаније априла 2009). Упркос тој чињеници политика и деловање НАТО и САД не могу се у потпуности поистоветити што се јасно препознаје у случају окупације Ирака 2003. године. Тада је званични Вашингтон због противљења НАТО партнера, био принуђен да формира *Коалицију вољних*. Први ратни ангажман НАТО био је управо у регији Блиског истока — операција „Пустињска олуја” 1991. године. Данас је НАТО ангажован у региону у 4 од 5 активних мисија широм света.

Константне кризе у регији од ратова, социјалних напетости и продубљивања сиромаштва те несташнице питке и механичке воде утичу и на стални миграциони притисак ка земљама ЕУ и НАТО. Висок демографски прираштај додатно продубљује постојеће кризе. Раст становништва је достигао максимум од 3 процента годишње (на Блиском истоку и у Северној Африци). На овом простору 2007. године живело је 432 милиона људи. Ипак, подаци о демографским трендовима у овим земљама често су непоуздани јер не одговарају резултатима пописа који указују на раст становништва у свим земљама регије.¹⁵ Највећи раст је у Појасу Газе у којем је у периоду 1997-2007 становништво порасло за 40 одсто (од 1,022,207 до 1,416,543).¹⁶ С друге стране, у ЕУ, однос особа старијих од 64 године спрам броја радно способних (15-64 године) ће порасати на 48 одсто (од садашњих 37%, што је можда и претерана процена) у наредних 20-так година. Демограф Дејвид Колман (David Coleman) сматра да је за одржавање односа броја запослених и издржаваних у Европи потребно годишње примати 25 милиона миграната, што би са друге стране довело до драстичних културних и политичких промена.¹⁷ Зато је миграциони притисак на евроатлантску регију али и Израел посебно, као резултат раста становништва и наведених криза у Стратегији из 1999. наведен као ризик.

Мисије НАТО

Мисија у Ираку, *NATO Training Assistance Implementation Mission in Iraq*, од 2006 *NATO Training Mission-Iraq* (NTM-I), започета је 2004. године на формални позив привременог премијера Ирака Ијада Алавија (Iyad Allawi). **Неборбена** мисија је временом проширивана и данас обухвата обуку копнених, ваздушних и поморских снага, жандармерије (национална полиција) и граничне полиције Ирака, реформу одбрамбеног сектора (*defence reform*), изградњу војних институција и операцију надзора лаког и личног наоружања.

У склопу мисије тадашњи генерални секретар савеза је 27. септембра 2005. отворио Национални одбрамбени колеџ. НАТО је организовао и Одбрамбени институт за језике у оквиру ирачког Националног одбрамбеног универзитета (The National Defence University - NDU). Ирачка команда за обуку и доктрину (The Iraqi Training and Doctrine Command - ITDC) у Багдаду, уз подршку Алијансе отворена је 2007. године и обухватила је Тактичку команду за обуку и NDU, покривајући

¹⁵ Roudi-Fahimi, Farzaneh, Kent, Mary Mederios, “Challenges and Opportunities-The Population of the Middle East and North Africa”, *Population Bulletin* June 2007, Интернет, http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3761/is_200706/ai_n19434868/pg_4/?tag=content;coll, скинуто: 30/09/2009.

¹⁶ “Gaza population 'rising rapidly””, *BBC* 15 February 2009, Интернет, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7891434.stm, скинуто: 30/09/2009.

¹⁷ Jennifer Dabbs Sciubba, “The Defense Implications of Demographic Trends”, *Joint Force Quarterly* Issue 48, 1st quarter 2008, p. 122.

целокупну обуку Ирачких одбрамбених снага (ИОС).¹⁸ Све команде, академије, институти и центри за обуку ирачке војске (ИОС) имају предаваче или саветнике из НАТО, при чему је наглашено учешће НАТО специјалиста у обуци средњих и виших официра.¹⁹

Мисије *Операција активни напор* (ОАЕ) и Борба против пиратерије у источном Медитерану и рогу Африке поморске су мисије НАТО које треба да осигурају безбедну прекоморску трговину и саобраћај. ОАЕ настаје на трагу одговора на терористичке нападе у Америци 11. септембра 2001. године. Мисија је првобитно усмерена на предупређење тероризма кроз контролу бродова што се у пракси своди на инспекцију бродова који из Суецког канала или блискоисточних медитеранских лука иду путем Европе и Атлантског океана. Јуна 2004. мисија је проширена на читаво Средоземље.²⁰

Алијанса је организовала три операције око Рога Африке и Аденског залива у циљу борбе против гусара и обезбеђивања хуманитарне помоћи и безбедности поморског саобраћаја и трговине. Последња *Операција океански штит* (од августа 2009), међутим има надлежност и за сарадњу са земљама региона у смислу развоја капацитета за борбу против гусара.²¹

Авганистан

Сложеност Америчког и британског ангажмана у Авганистану надилази НАТО. Осим типично војне димензије, чији део заузима Савезнички ангажман, присуство окупационих снага у овој земљи везано је и за чињеницу да се ради о највећем погону за узгајање и примитивну прераду опијума на Земљи, те да је производња расла до 2007, када је што због борбе за искорењивање поља мака за прављење опијума, што због ниских цена и презасићености тржишта дошло до смањења. Поред умањења производње за 10 одсто и површине на којој се гаји за 22 одсто, Авганистан и даље подмирује 93 одсто светских потреба за опијумом, односно хероином.²² Но, више од светске трговине хероина или комплементаран са њом јесте ангажман америчких администрација, укључујући и најновије, да сваки простор укључи у токове светске економије у којима институције умногоме контролисане од Вашингтона одређују правила игре.²³ Успон Кине те у мањој мери Индије, истичу изузетност стратешког положаја Авганистана, који је додуше

¹⁸ *NATO's assistance to Iraq*, 04-Mar-2009, Интернет, <http://www.nato.int/issues/iraq-assistance/>, скинуто: 29/09/2009.

¹⁹ *NATO Training Mission-Iraq*, NATO, Интернет, [http://www.afsouth.nato.int/JFCN_Missions/NTMI-Factsheets/NTMI_doct.htm](http://www.afsouth.nato.int/JFCN_Missions/NTMI/Factsheets/NTMI_doct.htm), скинуто: 30/11/2009.

²⁰ *Operation Active Endeavour*, NATO 06-Feb-2009, Интернет, http://www.nato.int/issues/active_endeavour/, скинуто: 12/09/2009.

²¹ "NATO counter-piracy mission continues with enhanced mandate", NATO 18 Aug. 2009, Интернет, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_56991.htm, скинуто: 12/09/2009.

²² После рекордних 193.000 хектара, засејаних маком, према процени UNODC (Канцеларије УН за дрогу и криминал) површине под маком сведене су на 123.000 хектара, што је и даље више од периода талибанске власти. Види: "Afghan opium production in significant decline", UNODC, Интернет, <http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2009/September/afghan-opium-production-in-significant-decline.html>, скинуто: 03/11/2009; Такође: *Afghanistan and narcotics: Opium poppy cultivation trends, 2001 – 2009*, SN/IA/05025, House of Commons, 24 March 2009.

²³ О политици глобализовања простора, односно укључивања *опасних периферија* у светске контролисане токове новца пише Сајмон Далби: Simon Dalby, "Regions, Strategies and Empire in the Global War on Terror", *Geopolitics*, 12:586–606, 2007.

битнији за дејство ка Пакистану и Индији него ка Кини. ИР Иран се наизглед налази окружена САД и коалиционим трупима са истока (Авганистан) и запада (Ирак), те противнички настројених арапских земаља на јужно-југозападној обали Персијског залива.²⁴ Коначно, осим војне, политичко-стратешке и економске битности, Авганистан је иницијално представљао и део тзв. борбе за глобалне/универзалне вредности односно глобализацију (уједначавање) култура и цивилизација, што је 2007. изјавио тада председник владе Уједињеног Краљевства, Тони Блер: „Рат против тероризма не односи се само на безбедност и војне тактике. То је битка вредности, која се може добити само тријумфом толеранције и слободе. Авганистан и Ирак су представљали неопходна полазишта ове битке.”²⁵

Авганистан нема излаз на море ни савремену мрежу путева. Најјужнији и југозападни делови земље су ненасељени. Становништво је у потпуности (незнатан број других вероисповести) исламске вероисповести а захваљујући високом природном прираштају, од мање од 14 милиона становника у време совјетске инвазије, њих ће наредне године према проценама УН (UNDESA), бити нешто мање од 30 милиона на територији од 652,230 km² (у периоду 2005-2010, процењује се да је годишњи нето прираштај 922 хиљаде).

Мисија НАТО у Авганистану постаје најважнија операција савеза од како је Алијанса преузела вођење ИСАФ-а (International Security Assistance Force – ISAF) августа 2003. године. Мисија је прво била ограничена на Кабул да би се временом ширила на север, запад и коначно на југ и исток. Резолуцијом СБ 1510, ИСАФ-у је номинално поверен мандат на целој територији Исламске Републике Авганистан. Ипак, прва дејства на југу започета су након јула 2006. да би у октобру НАТО снаге формално биле упућене и на исток (заправо се радило о британским и канадским снагама). Широм земље САД су основале су PRT (Provincial Reconstruction Team) — Провинцијски тимови за реконструкцију. Руководио је НАТО је преузео на југу, северу и западу, док је исток остао под директном америчком командом. Крајем 2009, број НАТО трупа у овој земљи увећан је на око 42 хиљаде.²⁶

Међутим, у борбе на истоку укључени су махом САД, УК, Холандија и Канада, док остале земље одбијају да пошаљу трупе у борбене операције. (Холандија је најавила повлачење у августу 2010). И после најновијих напора председника САД, највећи европски савезници (изузев Велике Британије), одбили су учешће у борбама на југу и истоку. Чак је у октобру 2009. године избио скандал, након писања британског часописа *Times*, да је италијанска војска плаћа(ла) талибане у својој зони како не би долазило до напада на триколоре. Наводно, талибани су били мирни до инцидента у којем су италијански војници рафалом одсекли главу 12-годишњој девојчици (3. мај 2009) после чега су уследили смртоносни напади и

²⁴ Привидно, јер окупационе снаге у тим земљама немају контролу над тереном па не могу адекватно ни да изведу копнене акције значајних размера из тих земаља. С друге стране, Иран само привидно није присутан у Ираку и Авганистану. Његов утицај у Ираку осведочен је и првим званичним разговорима САД и ИР Ирана у Багдаду 28. маја 2007.

²⁵ Tony Blair, “A Battle for Global Values”, *Foreign Affairs*, January/February 2007, Интернет, <http://www.foreignaffairs.org/20070101faessay86106/tony-blair/a-battle-for-global-values.html?mode=print>, скинуто: 30/01/2007.

²⁶ *NATO's role in Afghanistan*, NATO, 23-Oct-2009, Интернет, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_8189.htm, скинуто: 02/11/2009.

на италијанске снаге. Берлусконијева влада пориче да је одобрила овакве трансакције, што је учинио и Берлусконијев претходник Романо Проди.²⁷ Подмићивање Талибана и устаника уопште и није новост у овој земљи. Наиме, 25. децембра 2007, шеф мисије ЕУ и дипломата амбасаде УК, избачени су због тајних преговора са фракцијом талибана. Авганистанска служба безбедности претресла је стране дипломате и дошла до меморијске картице са подацим о преговорима Велике Британије и једне фракције талибана.²⁸

Са ширењем НАТО дејстава ширила се и побуна талибана и других устаничких снага али и криминалних група. Иако је још фебруара 2008, тадашњи и садашњи секретар одбране САД Роберт Гејтс (Robert Gates) изјавио да су талибани искорењени и протерани из Авганистана, ширење територије коју држе устаничке снаге, и стални раст америчких и НАТО жртава у овој земљи од почетка 2008, брзо су у потпуности демантовали Гејтса.²⁹ Побуна се шири како географски тако и у интензитету о чему сведоче извештаји Северноатлантске алијансе.³⁰ Дакле, повећање броја НАТО и америчких трупа у овој земљи у обрнутој је сразмери са повећањем територије коју контролишу талибани и други устаници. Све и да су талибани, односно устаници, укључени у борбу мотивисани само платом (како онда објаснити подршку међу цивилним становништвом без које не би могли да опстану против моћних војски Запада и званичне авганистанске војске) и да их има 20-25.000, како процењују у НАТО и у САД, закључује се да 4-5 мањи број авганистанских руралних ратника одолева и чак потискује најсавременије опремљене и обучене плаћене ратнике Запада и још око 100.000 припадника Авганистанске војске под командом владе у Кабулу. После најновије интензификације насиља и напада на објекат УН у престоници Авганистана, УН су новембра 2009. донеле одлуку о повлачењу половине запослених из Авганистана, што говори о растућем хаосу у земљи са све више домаћих и страних трупа.³¹

Данас је јасно да присуство НАТО снага у Авганистану није везано (ако је некад и било) за борбу против тероризма и то је један од политичких проблема унутар саме Алијансе. Заправо, у извештају парламентарној скупштини НАТО о Авганистану из 2009. године; у објашњењу улоге у овој земљи на сајту НАТО-а; као и на најновијем, неформалном, састанку министара одбране чланица Северноатлантског савеза и министара одбране земаља учесница у операцији

²⁷ “ Silvio Berlusconi issues denials over Afghanistan bribe scandal”, Times on line, October 15, 2009, Интернет,

²⁸ Jerome Starkey, “Revealed: British plan to build training camp for Taliban fighters in Afghanistan”, Интернет, <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/revealed-british-plan-to-build-training-camp-for-taliban-fighters-in-afghanistan-777671.html>, скинуто: 05/11/2009.

²⁹ Говор преузет са: “Gates: Taliban ‘no longer occupy’ territory in Afghanistan”, Feb 6th, 2008, Интернет, <http://thinkprogress.org/2008/02/06/gates-taliban-no-longer-occupies-territory-in-afghanistan/>, скинуто: 03/11/2009.

³⁰ Frank Cook (United Kingdom)- General Rapporteur, *Afghanistan: A Turning Point?* 172 DSC 09 E, NATO Parliamentary Assembly 2009, Интернет, <http://www.nato-pa.int/default.Asp?SHORTCUT=1783>, скинуто: 02/11/2009.

³¹ “Afghanistan: Onu Ritirera' Centinaia Di Dipendenti”, Yahoo news, Интернет, <http://it.notizie.yahoo.com/19/20091105/twl-afghanistan-onu-ritirera-centinaia-d-b689c2c.html>, скинуто: 05/11/2009.

ISAF, у Братислави (29. октобар 2009) тероризам се уопште и не помиње.³² Споредно је поменуто Ал Каида као разлог за интервенцију. Међутим, ако је јасно зашто најважнија мисија НАТО није ту где јесте, не постоји консензус око тога због чега јесте.

У оквиру ангажмана Алијанса има неколико програма који се односе на тренинг и опремање авганистанске војске и полиције у чему сарађују са америчким снагама и са мисијом ЕУ ЕУПОЛ-ом (од 2007). Алијанса учествује и у реформи сектора безбедности која треба да резултира стварањем професионалне полиције са 82 000 припадника. Спроводи разоружавање становништва (сакупљање наоружања у илегалном поседу, што је заправо више фраза и подсећа на програме сакупљања илегалног оружја у Македонији и Албанији). Врши менаџмент (контролу и надзор) складишта муниције авганистанске војске. Бори се против узгоја и промета наркотика те улаже напор у обнову земље и успостављање добре владавине. Осим наведених ангажмана, највидљивији је борба против талибана и других устаника.³³

Готово да је и лаику јасно да низ програма и акција које највећи војни савез спроводи у Исламској Републици Авганистан представља фасаду или део једне те исте акције — борбе против устаника. Сакупљање оружја у земљи у којој је највећа увреда предати оружје као и обнављање на простору без асфалтних путева, и пратеће инфраструктуре, како у градовима тако и ван њих говори о понављању концепата који никако не одговарају стварности и потребама на локалу. Не обнавља се оно чега није било нити се оружје сакупља. Заправо од 2005. нема вести о сакупљању оружја. До тада се радило о тешком наоружању некадашње северне алијансе која је уз америчке трупе дошла на власт и предала тешко наоружање самој себи.³⁴ О фарсичности процеса говори податак да је НАТО објавио вест о завршетку предаје тешког наоружања на северу јануара 2004, да би годину касније Стејт Департмент издао саопштење према којем је почела предаја тешког наоружања на северу.³⁵ Надзор складишта муниције авганске војске говори о степену поверења између страних трупа и домаћих подређених режиму у Кабулу.

Формално, Алијанса своју најважнију мисију, како је називају бројни званичници највећег војног савеза, води у циљу „(...) помоћи авганистанској влади у успостављању и ширењу њеног ауторитета и утицаја широм земље, како би се омогућила обнова и ефикасно управљање.”³⁶

³² Idem; *NATO's role in Afghanistan*, op. cit.; “NATO Ministers agree on key priorities for Afghanistan”, *NATO*, 23-Oct-2009, Интернет, http://www.nato.int/cps/en/SID-90D9CE8E-0A47D1FD/natolive/news_58510.htm?, скинуто: 02/11/2009. Док у НАТО готово да се и не говори о тероризму у Авганистану, дотле политичари настављају са овм дискурсом због унутрашње политике и објашњавања њихове улоге у овој далекој земљи. У случају када би западни политичари објашњавали да се боре против устаника и побуњеника, јавно мњење би било још теже убедити у смисао мисије.

³³ *NATO's role in Afghanistan*, op. cit.

³⁴ “More weapons handed over in Afghanistan”, 15 Jan. 2004, *NATO*, Интернет, <http://www.nato.int/docu/update/2004/01-january/e0115b.htm>, 28/10/2009.

³⁵ Idem; “NATO Cites Progress on Weapons Cantonment in Afghanistan”, 21 January 2005, *America.gov* Интернет, <http://www.america.gov/st/washfile-english/2005/January/20050124185154xlrennef4.166812e-02.html#ixzz0VuooZ5fI>, скинуто: 28/10/2009.

³⁶ *NATO's role in Afghanistan*, op. cit.

Дакле, кључна мисија највећег војног савеза који претендује на глобалну улогу своди се на 8-годишње помагање влади у Кабулу да овлада територијом Авганистана и наметне свој ауторитет уз помоћ страних трупа. Крајем септембра 2009, објављен је тајни извештај генерала Стенлија Меккрystalа (Stanley A. McChrystal), главнокомандујућег ИСАФ-а. Према њему, не само да долази до ширења и снажења побуне, него неуспех НАТО узрокује неповерење у ову организацију и код саме владе у Кабулу и у ‘међународној заједници’.³⁷

Дакле, организација званично основана с циљем одбране западних демократија од растуће моћи СССР-а и његових сателита, данас није у најважнијој мисији ради очувања једног споља и изнутра корумпираног режима са стварном влашћу на мањој територији земље. Индикативно је да стари концепт *Linkage* који Дугин симболично назива *стисак Анаконде* опстаје и у стратегији најновијих становника Беле куће и Пентагона. Ако је пропала идеја о стварању одбрамбеног *штита* у Пољској, најављивање отварања база у Румунији и Бугарској указује да се од *штита* није одустало. Барак Обама је најавио фазно повлачење трупа из Ирака, али је за његова мандата укупан број САД војника у Авганистану и Ираку премашао максимум за председниковања Џорџа Буша млађег. Наиме, крајем 2007. и почетком 2008. сума америчких трупа у поменуте две земље износила је максималних 186.000 војника. Данас, са 130.000 војника у Ираку и 68.000 у Авганистану, рекордних 198.000 америчких трупа не рачунајући *вољне* и Савезничке снаге окружује Иран.³⁸ Коначно, Амерички генерал Меккрystal затражио је од председника додатних 40.000 војника како би операција против талибана била успешно вођена.³⁹ Намеће се закључак да је један од разлога континуираног присуства америчких трупа и њима савезничких трупа у региону усмерен на притисак према режиму у Техерану.

Поред Ирана, како је раније наведено, мисија ИСАФ и паралелна са њом америчка мисија Operation *Enduring Freedom*, усмерене су и на дејствовања у суседном Пакистану, као претпостављеном уточишту Талибана и евентуално Ал Каиде (уколико она још увек постоји).⁴⁰ Као резултат америчке трупе имају првих 12 жртава у операцијама на пакистанској територији.⁴¹ Ово поново доводи у питање легитимитет мисије НАТО и Коалиције предвођене САД, јер не постоји ауторизација УН нити дозвола Пакистана за сва војна дејства западних трупа на његовој територији. Током октобра премијер Пакистана Гилани (Yusuf Raza Gilani), према наводима америчког аналитичара, молио је генерала Петреуша и сенатора Цима Керија да војска САД не улази у Пакистан док његове трупе

³⁷ “A declassified version of Gen. Stanley A. McChrystal's assessment of the war in Afghanistan”, *Asiamaior.org*, Интернет, 25/9/09, http://asiamaior.org/articolo_d.php?id=7848, 26/09/2009.

³⁸ Rick Rozoff, “Encircling Russia: US NATO Military Bases in Eastern Europe”, *Global Research* October 25, 2009, Интернет, <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=15824>, скинуто: 02/11/2009.

³⁹ “U.S. Troops to Afghanistan: A Waiting Game”, *CBS*, Oct. 30, 2009, Интернет, <http://www.cbsnews.com/stories/2009/10/30/eveningnews/main5465799.shtml>, скинуто: 02/11/2009.

⁴⁰ “Gunfire exchanged by Pakistani and US troops”, *Guardian*, Интернет, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/sep/26/pakistan.usa>, скинуто: 04/11/2009; “U.S. Troops Crossed Border, Pakistan Says”, *Washington Post* September 4, 2008, Интернет, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/09/03/AR2008090300523.html>, скинуто: 01/11/2009.

⁴¹ “Operation Enduring Freedom: U.S. Fatalities In and Around Afghanistan”, *Icasualties*, Интернет, <http://www.icasualties.org/OEF/ByTheatre.aspx>, скинуто: 04/11/2009.

оперишу у племенским зонама. Упадима у суверену пакистанску територију, САД нарушава стабилност ове земље. Пакистан вишедеценијски супарник Индије, значајан је у средњеисточној једначини због свог атомског статуса, величине територије и ставништва. Унутрашњи сукоби, терористички напади и политичка подељеност наговештавају хаотичну ситуацију. Присуство НАТО и америчких снага у суседном Авганистану зато је битно у случају дубље кризе Пакистана. Територија Пакистана до ширења дејстава пакистанских талибана, служила је за $\frac{3}{4}$ транспорта Коалиционим трупама у Авганистану.

Међутим осим шиитске теократије, и исламске атомске државе, гомилање трупа у Исламској Републици Авганистан важно је и због притиска на стару континенталну силу, англосаксонског непријатеља — Русију.

Русија и НАТО на Блиском истоку, додирне тачке

Односи двају страна, које формално сарађују у оквиру Савета НАТО–Русија и кроз програм *Партнерство за мир*, на простору Блиског истока највидљивији су у Авганистану. Карактер тих односа није једнозначан и одликује се како сарадњом тако и дугорочно различитим циљевима. Русија као и свака велика сила настоји да ојача унутрашњу стабилност и пројектује утицај у непосредној околини (Централна Азија, Кавказ, Источна Европа и Далеки исток у случају Русије). Изазови и претње самој Русији и њеном утицају у Централној Азији и на Кавказу потичу како од муслиманског верског екстремизма (изражено на Кавказу, Чеченија, Ингушетија, Дагестан) тако и од традиционалног геополитичког атлантистичког непријатеља. НАТО као израз жеље елита Запада да перпетуирају доминацију на у светским токовима, настоји да истисне Русију из Централне Азије и кроз притисак који ствара дејствујући у блискоисточним земљама које се граниче са некадашњим републикама СССР-а.

Ако о сукобима, паралелним и комплементарним интересима великих сила на територији Блиског истока постоји обиље материјала, тешко је указати на односе Руске Федерације и Северноатлантског савеза у региону. Руско деловање на овом простору усмерено је на ширење билатералне и мултилатералне сарадње у области енергетике, отварања и ширења тржишта за куповину руских производа, првенствено војне индустрије, те отварање (за сада само) војно-поморских база.⁴² Русија је полузванично најавила и исто тако демантовала отварање две нове војно-поморске луке (Либија и Јемен) и претварање постојећег војног пристаништа у војно-поморску базу у Тарсу у Сирији. Државе са којима Русија има најразвијеније партнерство у овом делу света, Иран и Сирија, су управо оне које нису укључене ни у један облик сарадње са НАТО савезом. Енергетска сарадња са Алжиром и пласман руске војне опреме у ову земљу Магреба чине да ова земља има сарадњу како са НАТО (*Медитерански дијалог*) тако и са Русијом.

Сарадња Русије и чланица Алијансе у Авганистану почела је и пре интервенције у овој земљи, новембра 2001. Данас, Русија поред Пакистана представља кључног партнера у снабдевању ИСАФ-а, додуше инсистирајући искључиво на транспорту невојне опреме.⁴³ Званичници НАТО указују на Авганистан као могуће поље сарадње са Русијом. Ипак, присуство снага овог савеза уклапа се у стратегију окруживања Хартленда.

⁴² Види више у: Слободан Јанковић, „Основни елементи руске блискоисточне политике на почетку 21. века”, *op. cit.*

⁴³ Frank Cook, *Afghanistan: A Turning Point?*, *op. cit.*, point 25.

Имајући у виду ову димензију, Авганистан је ослонац за западни, превасходно Англоамерички утицај на Централну Азију али и околне земље.

Зато су политичка престојавања у Централној Азији, регији насталој распадом СССР-а, повезани са присуством НАТО и САД у Авганистану. Уосталом, после Пакистана, и након затварања америчке авио базе у Узбекистану К2 (Karshi-Khanabad), аеродром Манас у Киргизстану најважнија је локација за трансфер неборбене технике и опреме. После споразума са Русијом, фебруара 2008, обновљеним марта 2009, и Руска Федерација заједно са централноазијским државама постаје територија преко које се врши део набавки за НАТО и Коалиционе трупе у Авганистану.

Америчка интервенција у Авганистану подржана од стране УН, претворила се у војну окупацију али и омогућила отварање база НАТО земаља (САД и Француске) у Узбекистану, Киргизстану и Таџикистану. На овај начин, САД је имао директан утицај у срце Heartland-а. Међутим, неочекивани исход последње обојене револуције у регији Централне Азије (Киргизстан), заокрет Узбекистана, успостављање доминантног утицаја Русије у Таџикистану и јачање отпора у Авганистану променили су ситуацију. Осим проширивања изнајмљене авио базе Кант у Киргизстану, у августу 2009. Русија је у овој земљи, добила стару совјетску базу у граду Ош на 49 година са могућношћу сталног продужавања на периоде по 25 година.⁴⁴

Иако је Генерални секретар НАТО Андерс Фог Расмусен (Anders Fogh Rasmussen) у октобру изјавио да Русија може активније учествовати у авганској кампањи, ради се о финој медијској манипулацији на коју нимало имуна није ни руска страна.⁴⁵ Њени различити представници у суштини шаљу поруку да ако НАТО жели да неометано снабдева своје трупе треба да омогући Русији више контроле у земљи која је својевремено била *совјетски Вијетнам*.. Тако Дмитри Рогозин брине да “ако НАТО капитулира и побегне из Авганистана суседне земље би се нашле у изузетно тешкој ситуацији.”⁴⁶

Имајући у виду да Авганистан може послужити као територија са које се врши притисак на Русију, Иран, Кину и Индију, руска дипломатија је од 2008. почела да заједнички наступа према Авганистану са Кином и Индијом. Последња је порука шефа дипломатије Русије, Сергеја Лаврова са састанка са представницима поменуте две силе 29. октобра 2009, да неодређено присуство америчких снага у земљи није никоме у интересу, па ни Америци, те да Русија, Кина и Индија нуде израду колективне стратегије како би ова земља достигла стабилност.⁴⁷ Лавров је најавио и испоруку наоружања за Авганистан (не прецизирајући да ли се то односи на полицијске снаге, војску Авганистана или на НАТО и САД).

⁴⁴ Roger McDermott, “CSTO in Crisis as Moscow Secures Second Military Base in Kyrgyzstan”, *Jamestown, Eurasia Daily Monitor*, Volume 6 Issue: 149 August 4, 2009.

⁴⁵ „Россију зовут в Афганистан”, *Afghanistan.ru* 12.10.2009, Интернет, <http://www.afghanistan.ru/doc/15745.html>, скинуто: 09/11/2009.

⁴⁶ “Dmitri Rogozin: about Taliban and NATO”, *Afghanistan.ru* 19.9.2009, Интернет, <http://en.afghanistan.ru/doc/140.html>, скинуто: 09/11/2009.

⁴⁷ “Moscow, Beijing and Delhi suggest working out an Afghan strategy”, *Afghanistan.ru* 29.10.2009, Интернет, <http://en.afghanistan.ru/doc/154.html>, скинуто: 09/11/2009.

На линији ових изјава јесте и позив председника Русије, Дмитрија Медведева (9. новембра 2009) да Алијанска помогне (ваљда повлачењем) Авганистанцима да самостално воде и уређују своју државу.⁴⁸

Очигледно је да Русија кроз потписивање билатералних споразума са званичним Кабулом о сарадњи у више области, те удружујући напоре са Кином и Индијом настоји да умањи утицај Запада (те НАТО-а) у овој земљи.

Закључна разматрања

НАТО у последњој деценији 20. века, након урушавања Совјетског Савеза започиње сарадњу са земљама у региону (изузев Турске која је чланица од 1952). Циљеви НАТО иницијатива су различити, од пацификације Израела са арапским/муслиманским земљама, борбе против савремених гусара до глобалног ширења, посредно зарад притиска на Русију али и зарад утицаја на остале велике играче на светској цени кроз утицај на трговину енергентима.⁴⁹

У регији *већег* Блиског истока, од Марока до Авганистана, Руска Федерација има најбоље односе са државама које не сарађују са Северноатлантским савезом, док економску сарадњу развија и са државама које су у различитим институционалним аранжманима са НАТО. Вековно супротстављање англосаксонских сила и Русије се наставља и у 21. веку и на територији Блиског истока. **Подручје Ширег Блиског истока представља за сада, најзначајнији простор ангажмана атлантске Алијансе изван Европе. У овој регији** Авганистан је јединствен случај где Москва логистички помаже али и условљава борбену мисију савеза који је стратешки противник Русије. Дакле, у Авганистану Москва сарађује са Алијансом, али им се циљеви разликују, јер у Кремљу заправо желе да контролишу достигнућа стратешког противника (или непријатеља) и изазивача за утицај у региону.

Авганистан је, готово званично, кључна мисија НАТО пакта, што 'папагајски' понављају његови званичници. Ширење НАТО иницијатива и посебно његово вођење мисије ИСАФ у Авганистану има за циљ и пролонгирање доминације Запада те вршење притиска на Русију, и привредне и демографске колосе Кину и Индију. НАТО, посебно САД, доприноси дестабилизацији Пакистана, једине исламске нуклеарне силе не би ли додао још један разлог својој посусталој мисији борбе против талибана и очувања режима Карзаија. Снажењем притиска на Пакистан, чланице Северноатлантског савеза се надају одлучнијем утицају на Индију. Коначно, присуство НАТО у Авганистану служи и *опкољавању* Ирана (са југа (арапски сунитски режими), истока (Авганистан) и запада (Ирак)). У важећем а вероватно и у будућем *Стратешком концепту алијансе*, НАТО треба да спасе (Запад) од неконтролисаног кретања становништва, и кризних жаришта, што би у очима креатора оваквих докумената требало да оправда постојање НАТО пакта. Авганистан је земља порекла ирегуларних миграната и азиланата, али и медијски најприсутније кризно жариште света које на једном месту обједињује готово све претње набројане у стратешким документима НАТО.

⁴⁸ „Дмитрий Медведев: Не нужно мешать афганцам создавать собственную политическую систему”, *Afghanistan.ru* 09.11.2009, Интернет, <http://www.afghanistan.ru/doc/15956.html>, скинуто: 09/11/2009.

⁴⁹ Види: Александар Гајић, „Три фазе политичке игре у каспијском подручју”, *Национални интерес*, бр. ½, год V, vol. 5, стр. 253-280; и: Slobodan Janković, „Sukobi na Bliskom istoku — osnovna obeležja”, *Međunarodni problemi*, Vol. LIX, No. 2-3/2007, стр. 266-307.

Мисија ИСАФ није антитерористичка и у званичним документима и извештајима Северноатлантске алијансе за 2009. нема помена о тероризму већ о борби против талибана и/или устаника. Оваква стварност није погодна за западна јавна мњења па ни за мњење Русије, којима се медијски намеће представа о борби против тероризма. Русији, с друге стране, медијско помињање тероризма користи више у другим земљама као покриће за унутрашњу борбу са муслиманским фундаменталистима и екстремистима који се збиља баве и терористичким активностима.

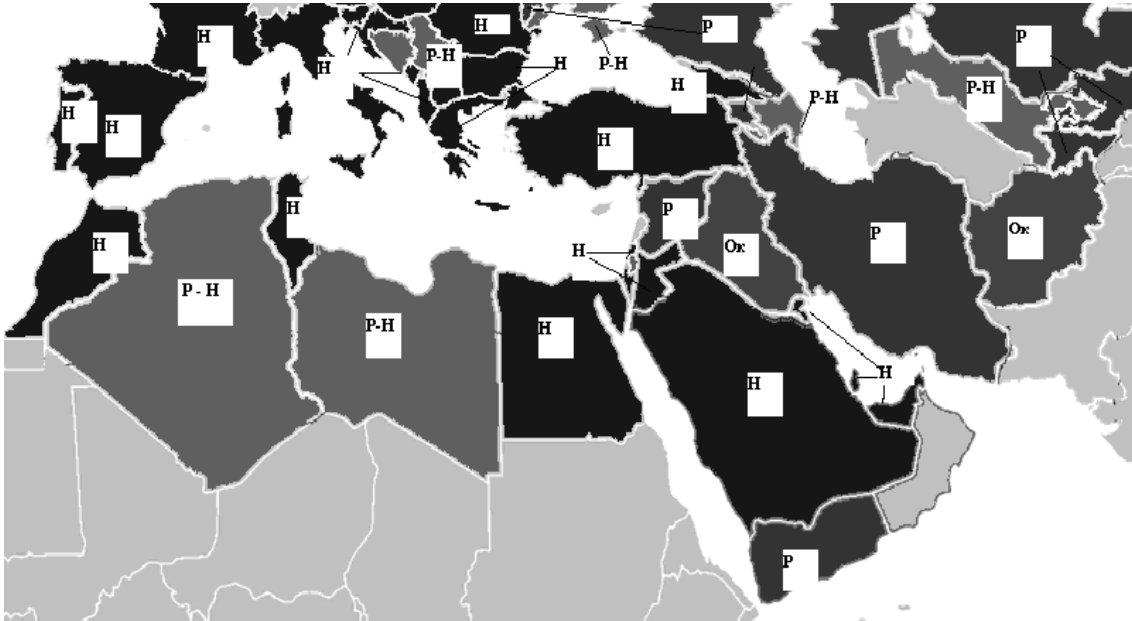
Положај Авганистана, земље без излаза на море, отежава снабдевање страним трупама. С друге стране, његов положај ка Ирану, Пакистану и Индији, те Кини и ка Централној Азији/Русији чини ову територију битном у геостратешком позиционарњу регионалних и великих сила.

Чињеница да из године у годину, и поред промене у Белој кући, број америчких и НАТО трупа у Авганистану расте, без назнака о временском хоризонту за повлачење, говори додатно о важности контроле стратешке територије на рубу Блиског истока. Међутим, стални пораст жртава међу страним трупама; интензификација дејстава устаника/Талибана оперативно и територијално (види мапе 2 и 3); неуспех председничких избора (само 30 одсто изашлих на гласање); одбијање великих европских чланица (Немачка, Италија) да се укључе у борбена дејства и повећају контингенте; неповерење стране војске и званичне авганске армије са којом формално сарађује; указују да је постизање стратешких циљева креатора политике НАТО пакта у овој земљи и преко ње, све неизгледније.

Руска политика према Авганистану на одвојеном колосеку од Запада јасно је усмерена на постепено истискивање стратешког непријатеља Кремља. Међутим из тога се не може извући закључак да би Москви одговарало брзо повлачење и НАТО и САД из ове земље. Вакуум који би настао највероватније би средњерочно утицао на преливање талибанске пропаганде у суседни Таџикистан који је 90-их искусио грађански рат (1992-1997). Русији би могла одговарати агонија првенствено САД, затим и њених кључних НАТО савезника, јер јој двострука претња (од експанзије демократије и исламократије) обезбеђује пријемчивији однос централноазијских елита. Присуство НАТО у овој земљи такође упућује Кину, делимично и Индију на сарадњу са Русијом како би се неутралисало ширење англоамеричке моћи у овом делу света.

АНЕКС: Мапе

Мапа 1

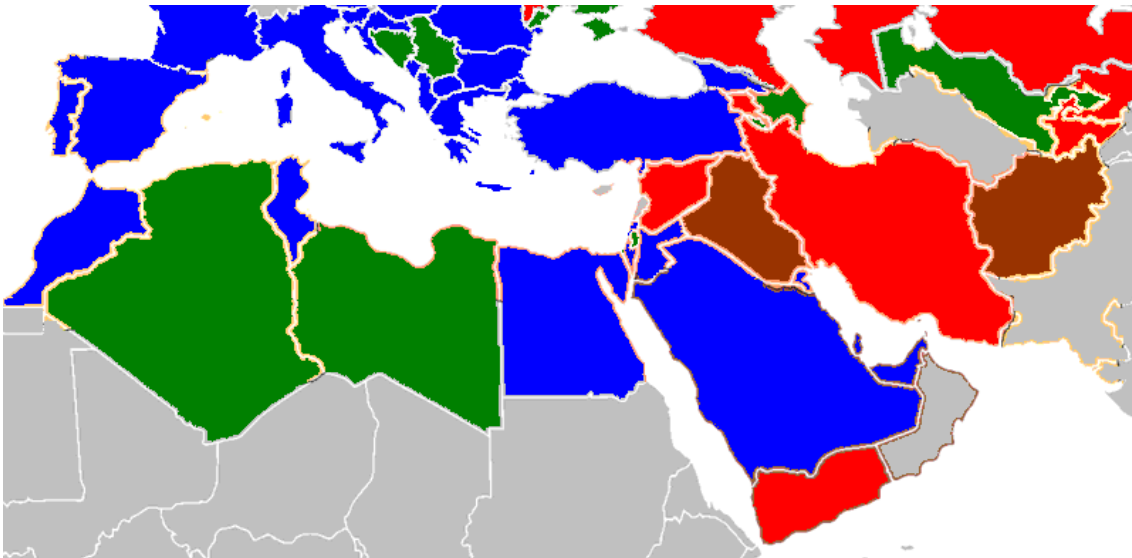
P — Русија и доминантна или искључива сарадња са Русијом

H — Амерички и НАТО савезници (Турска чланица)

P-H — сарадња са НАТО и Русијом

Ok — окупација америчких и НАТО трупа

плаво- Амерички и НАТО савезници (Турска чланица)

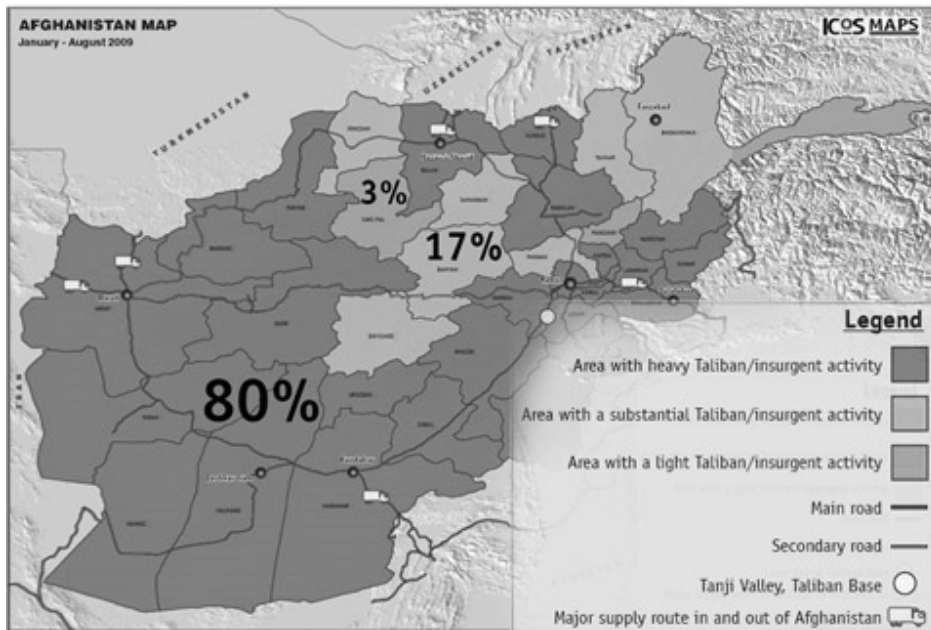
Зелено: сарадња са НАТО и Русијом

Црвено: доминантна или искључива сарадња са Русијом

Браон: окупација америчких и НАТО трупа

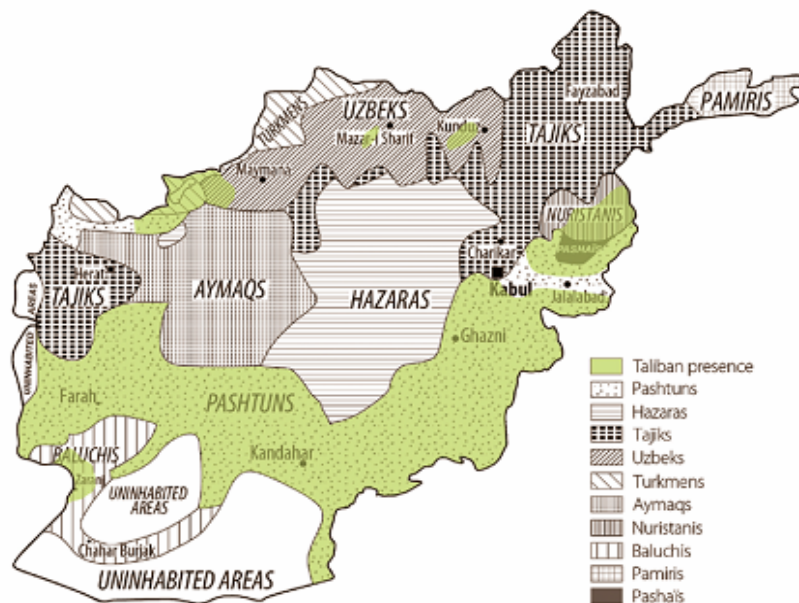
Извор: ауторска мапа. Израда: Слободан Јанковић

Мапа 2, Талибанска/устаничка дејства

Извор: <http://images.google.com/imgres?imgurl=http://www.e-ariana.com/ariana/>

Мапа 3, Етничка структура и присуство Талибана.

Извор: Gilles Dorronsoro, "The Taliban's Winning Strategy in Afghanistan", Carnegie Endowment for International Peace 2009, p. 21.

ЛИТЕРАТУРА

“A declassified version of Gen. Stanley A. McChrystal's assessment of the war in Afghanistan”, *Asiamaior.org*, Интернет, 25/9/09, http://asiamaior.org/articolo_d.php?id=7848, 26/09/2009.

Александар Гајић, „Три фазе политичке игре у каспијском подручју”, *Национални интерес*, бр. ½, год V, vol. 5, стр. 253-280.

Afghanistan.ru.

“Afghan opium production in significant decline”, UNODC, Интернет, <http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2009/September/afghan-opium-production-in-significant--decline.html>, скинуто: 03/11/2009.

Gilles Dorronsoro, “The Taliban’s Winning Strategy in Afghanistan”, Carnegie Endowment for International Peace 2009.

Jennifer Dabbs Sciubba, “The Defense Implications of Demographic Trends”, *Joint Force Quarterly* Issue 48, 1st quarter 2008, pp. 121-128.

“NATO counter-piracy mission continues with enhanced mandate”, *NATO* 18 Aug. 2009, Интернет, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_56991.htm, скинуто: 12/09/2009.

“NATO Ministers agree on key priorities for Afghanistan”, *NATO*, 23-Oct-2009, Интернет, http://www.nato.int/cps/en/SID-90D9CE8E-0A47D1FD/natolive/news_58510.htm?, скинуто: 02/11/2009.

Rick Rozoff, “Encircling Russia: US NATO Military Bases in Eastern Europe”, *Global Research* October 25, 2009, Интернет,

<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=15824>, скинуто: 02/11/2009.

Roudi-Fahimi, Farzaneh, Kent, Mary Mederios, “Challenges and Opportunities-The Population of the Middle East and North Africa”, *Population Bulletin* June 2007, Интернет, http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3761/is_200706/ai_n19434868/pg_4/?tag=content:coll, скинуто: 30/09/2009.

Robert O Freedman, “Can Russia be a partner for NATO in the Middle East”, in: Aurel Brown, *NATO–RUSSIA Relations in the twenty-first century*, London 2008.

Roger McDermott, “CSTO in Crisis as Moscow Secures Second Military Base in Kyrgyzstan”, *Jamestown, Eurasia Daily Monitor*, Volume 6 Issue: 149 August 4, 2009.

Simon Dalby, “Regions, Strategies and Empire in the Global War on Terror”, *Geopolitics*, 12:586–606, 2007.

Slobodan Janković, „Sukobi na Bliskom istoku — osnovna obeležja”, *Međunarodni problemi*, Vol. LIX, No. 2-3/2007, стр. 266-307.

Слободан Јанковић, „Основни елементи руске блискоисточне политике на почетку 21. века”, *Национални интерес*, бр. ½, год V, vol. 5, стр. 281-316.

Stephen Larrabee, F, Jerrold D. Green..., “NATO's Mediterranean Initiative Policy Issues and Dilemmas”, RAND Monograph Report, RAND 1998, pp. 132.

Tony Blair, “A Battle for Global Values”, *Foreign Affairs*, January/February 2007, Интернет, <http://www.foreignaffairs.org/20070101faessay86106/tony-blair/a-battle-for-global-values.html?mode=print>, скинуто: 30/01/2007.

ДОКУМЕНТА

Afghanistan and narcotics: Opium poppy cultivation trends, 2001 – 2009, SN/IA/05025, House of Commons, 24 March 2009.

The Alliance's Strategic Concept, NATO, Интернет, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en, скинуто: 24/09/2009.

Istanbul Cooperation Initiative, 28 June 2004, Интернет,

<http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/docu-cooperation.htm>, скинуто: 28/04/2008.

NATO's role in Afghanistan, NATO, Internet, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_8189.htm, retrieved on 05/09/2009.

NATO's role in Afghanistan, NATO, 23-Oct-2009, Интернет,

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_8189.htm, скинуто: 02/11/2009.

NATO's assistance to Iraq, 04-Mar-2009, Интернет, <http://www.nato.int/issues/iraq-assistance/>, скинуто: 29/09/2009.

NATO Operations, Интернет, <http://uknato.fco.gov.uk/en/uk-in-nato/nato-operations/>, скинуто: 28/09/2009.

Operation Active Endeavour, NATO 06-Feb-2009, Интернет,

http://www.nato.int/issues/active_endeavour/, скинуто: 12/09/2009.

Frank Cook (United Kingdom)- General Rapporteur, *Afghanistan: A Turning Point?* 172 DSC 09 E, NATO Parliamentary Assembly 2009, Интернет,

<http://www.nato-pa.int/default.Asp?SHORTCUT=1783>, скинуто: 02/11/2009.